

ASTEKO GAIA

ESA URTEGIAREN HANDITZEA

Zentzurik ez duen proiektua

Esa urtegiaren edukiera bikoizteko planak mehatxupearan ditu Aragoiko hainbat herri txiki. Proiektuaren aurkako borrokaren ikur bilakatu den Artiedan izan gara. Lurrak kendu arren, hormigoiak duintasuna urperatzerik ez duela erakutsi du urte luzeko erresistentziak.

| JON TORNER ZABALA |

Argazkiak: Dani Blanco

“GUREKIN JAI DUTE. Ez dugu hemendik alde egingo. Lurrak lapurtuko dizkigute, baina ez ditugu gure etxeak utziko”. Esa urtegiaren ekialdeko muturrean dago Artieda, Zaragozako lurretan, Aragoi ibaiak atseden hartzen duen 18 kilometroko *itsasoaren* ateetan. Han elkartu gara Luis Solana laborari eta abeltzainarekin. Herriko alkate ohia eta urtegia handitzeko proiektuaren aurka dagoen Río

Aragón elkarteko presidentea da. Hitz egiten duenean argi ikusten dira 30 urteotako borrokek utzitako arrastoak. Herriaren goialdetik Esa urtegia seinatu digu, eta haren edukiera bikoizteko planaren parte den kamioi eta hondeatzailentzako errepide berriko hormigoizko zutabetzarrak, eta zutabeok jan dituzten lurrak, eta herriaren magalean, laborantzarako sail gehiago, egun agintariak jomugan

Presa Nafarroan dagoen arren, urtegiaren 2.098 hektareek Aragoiko lurrak hartzen dituzte. Atzealdean ikusten diren mendietan dago Artieda, 650 metrora.

Lurren desjabetze legea 1954koa dela azaldu digu Luis Solanek. “Bost axola zaie jakitea nekazari batzuei lur eremu txikia kentzeak ere aurrera egitea galarazi diezaiekeela”.

dituzten horiek. “Uztarako kalitate oneko 600 hektarea ditugu, eta berrehundik gora nahi dituzte desjabetu. Lapurtu. Hori baita hitz egokia. Bost axola zaie jakitea nekazari batzuei lur eremu txikia kentzeak ere aurrera egitea galarazi diezaiekeela”.

Espainiako Ingurumen Ministerioaren eta haren mende dagoen Ebroko Konfederazio Hidrografikoaren (CHE) “prepotentziak” kexu da Solana, baita ureztatzaileen “harrokeriaz” ere. Esa handitu nahi izateko arrazoietako bat, politikariek diotenez, urtegitik abiatzen den Bardeetako Kanalaren bitartez Erriberako eta Zaragoza iparraldeko Zinco Billas eskualdeko lur-sail gehiago ureztatu ahal izatea da. Río Aragón kolektiboaren ustez, ordea, helburua ez da nekazarien eskaeria asetzea, ura gehien interesatzen zaien lekura eramatea baizik, arrazoi ekonomikoak tarteko. Obra hauek Bardeetako Ubideko Ureztatzaileen Komunitateak eskatu dituela esan digu elkarteko presidentek: “Erakunde horiek politika egiten dute, presio-tresna dira. Ura negozio iturria besterik ez da haientzat, baliabide ekonomiko bat. Uraren kontzesioa

Bardeetako ureztatze guneak zabaltzeko Esa handitu beharrik ez dagoela diote proiektuaren aurkakoek. “Nahikoa da Kanalaren ibilbidean ura gordetzeko dozena erdi baltsa txiki eraikitzea”

dute eta haren jabe sentitzen dira. Batzuetan autoak hemen behean aparkatu eta obrak ikustera joaten dira, *beraien* urtegia nola dagoen jakiteko, lursailak bisitatzera doazen aberaskiloen moduan. Haiekin batera etortzen dira CHEko ordezkariak ere. Ura kudeatzen

duen instituzioa komunitate horien zerbitzura dago. Onartezina da”.

Ureztatzeen gezurra

Bardeetako ureztatze guneak zabaltzeko Esa handitu beharrik ez dagoela diote proiektuaren aurkakoek. “Nahikoa da Kanalaren ibilbidean ura gordetzeko dozena erdi baltsa txiki eraikitzea”, esan digu Solanak.

“Datu ofizialek erakusten duten moduan, kostua puztu gabe eskaerak asetzea lortuko litzateke horrela”. Bere hitzetan, baltsa horien –uraren– kudeaketa eraginkorragoa izateko ureztatzaileen esku legoke, haiek direlako eskaera luzatu dutenak. “Hala, ura gordetzeak dakarren kostua, ustiatuko dutenek ordainduko lukete. Haien baliabideak erabili beharrean gureak –lur emankorrenak tartean– hartzen dituzte, ordainetan kalteak eraginez”, azaldu digu “politika kolonial”

Edukiera bikoizteko plana

PRIMO DE RIVERAREN diktadurapean hasi zen mami-tzen Esako urtegiaren proiektua. Frankismo garaian inauguratu zuten, 1959an. 76 metroko presa, 2.098 hektarea, 18 kilometro luze eta 450 hm³ ur gordetze-ko edukiera. 55.000 herritar hornitzen ditu eta Bardeetako Kanalaren bitartez ureztatzerako 81.000 hektarea sortu ditu, bereziki zerealak landatzeko erabili direnak. Urtegiaren edukiera bikoiztu nahi dute orain (1.050 hm³-ra arte), presa 100 metrora arte altxa, eta uraren maila 480 metro ingurutik 530era igo. Horretarako 352 milioi euroko aurrekontua onartu du –oraingoz– Espainiako Gobernuak, hasiera batean 113 milioi eurokoa zen arren. “Beste esparru batzuetan murrizketak egiten dituzten bitartean azpiegitura handietako aurrekontuek gorantz egiten dute etengabe”, dio Solanak. “Proiektu honek ez du deus laguntzen. Ezin da garai lehorretarako urik gorde, urik ez badago! Euri gutxiago egiten du eta, gainera, lurraren erabilera aldatu egin da: orubeak bitan zatitu dituzte, abeltzaintza estentsiboa desagertu eta basoak estali egin dira, landare askoz ere gehiago dago... Lurrak ur gehiago xurgatzen du eta erreketara gutxiago heltzen da”. 1959an Ruesta, Tiermas eta Escó herriak hustu eta 1.500 biztanleak beste toki batzuetan kokatu zituzten. Artieda, Mianos eta Sigües mehatxatzen ditu gaur egungo egitasmoak. Hiruen artean 260 bat biztanle dituzte.

Zalantzak segurtasunaren inguruan

Obrak 2016rako bukatuko dituztela esan dute agintariek. Epeak etengabe atzeratzen ari dira, ordea, urtegiaren alde batean sortutako arrakalen eta haiek eragindako lur mugimenduen –2006koak izan ziren sonatuenak– ondorioz. Espainiako Ingurumen Ministerioak eta CHEk onartu dute presa faila edo apurdua baten gainean finkaturik dagoela, eta behealdeko herritarrak –Zangozakoak tartean– kezkatzen hasiak dira. “Ez nau harritzen”, esan digu Solanak. “Presatik beherako herriek beti pentsatu izan dute urtegiek mesede egiten dutela, uholdeak ekidin ditzaketela, baina...”.

bati buruz mintzo den Solanak. Termino bertsuetan hitz egin zuen Jorge Bielsa ekonomialari eta Zaragozako Unibertsitateko irakasleak pasa den hilean Jakan emandako hitzaldian: “Azpiegitura hauen kostua aurrez ezagutzea garrantzitsua da, baita obrak abiatzeko eskatu dutenak gastuen kargu egitea ere. Zoritxarrez, lehenago edo beranduago guztiok ordainduko ditugula espero dute oraindik”.

Kontuan hartu beharreko beste elementu bat kanalaren ustiapen hidroelektrikoa dela azaldu digu Solanak: “Aipatu komunitateek, teoriar, ureztatzeetarako kontzesioa besterik ez dute, baina zentralak eraiki eta negozioa egiten ari dira”.

Presa Nafarroan dagoen arren, proiektu honi buruz Aragoi hitz egiten dela dio, aragoitarrek eskatzen dutela. “Inguru hauetan ureztatzea mito bat bezalakoa da. Lur lehor asko dugu eta, askoren ustez, urak baino ez ditu bizi araziko. ‘Ura iristean gauzak konponduko dira’, entzun izan dugu maiz. Herritarren subkontzientean pisu handia du horrek; jendeak pentsatzen du urtegiak obra onak direla, aurrerakuntza dakartela. Gainera, lehen ezertxo ere ez zegoen lekuan ura dago

orain, eta uztak. Begirada sinplista horrek iritzi publikoa asko markatu du eta botoen arrantzan ari diren alderdi politikoak ere, IU barne, joko horretan ari dira”.

Hormigoiairen lobby nagusi

Urtegia handitzearen aldekoek bolo-bolo darabilten beste argumentu bat hauxe da: Zaragozako hiri osoak kalitatezko ur edangarria izan dezan, ezinbestekoa da obrak albat azkarren amaitzea. Aldiz, Urtegi eta Trasebase Handiek Kaltetutakoen Koordinakundeak (COAGRET) dioenez, hiriburuak badauka mendietako ura gorde eta erabiltzeko azpiegitura: Aragoiko Kanal Inperialarekin bat egiten duen Lotetako urtegia. Ebro ibaiko eta eraiki daitezkeen baltsetako hektometro kubikoak gehituta, Zaragozak urtebeterako ur-gordailua izango lukeela kalkulatu dute.

Solanak nabarmendu duenez, Espainiako Uraren Legeak ahorrako ura –edangarria– lehenesten duen arren, Zaragozak ur edangarria izango luke baldin eta ureztatzeetarako baliatuko litzatekeena sobera geratuko balitz. “Hiriburuaren ur-horniketa bigarren mailakoa da”, esan digu, ondoren gehitzeko kon-

Urriaren 10ean, CHEko ordezkariak desjabetze aktak sinatzera joan zirenean, lagun ugari bidea moztu zuten, poliziak kolpeka sakabanatu zituen arte. Artiedako laborari bakar batek ere ez ditu aktak bere borondatez sinatu.

tzesioak Esaren inaugurazio garaikoak direla. “Errazagoa da gu herritik kanporatzea, kontzesioak aldatzea baino”, diosku. “Ez dute lortuko, ordea”.

Mediterraneo inguruko espekulazio-egaria aseko luketen balizko trasbaseetarako ura gordetzea ei da proiektu hau bultzatzeko ezkutuko arrazoietako bat, José Manuel Nicolau Zaragozako Unibertsitateko biologoak dioenez. “Hormigoia lobbyaren interesak defendatzea da bestea”, gaineratu du Solanak. “Ikusi duzue zer zementu piloa dagoen inguruan? Bai PSOEk 1992-93an, bai PPK 2001ean –Ebroren trasbasearen planarekin– eta bai ondorengo Plan Hidrologiko Nazionalak (2005) ere eredu desarrollista bertsua proposatu dute”. Esa pantanoak estrategia horri jarraitzen dio, baita Biscarrues –proiektuak aurrera eginez gero Gállego ibaiko urak jasoko lituzke– eta Mularroya –Jalon haranean eraikitzen hasi direna– urtegiek ere.

Aragoi sozialista eta iraultzaile baten alde

Azpiegitura erraldoi horien aurkako borroka da, hain justu, Aragoiko talde ezkertiar eta independentisten ardatz nagusietakoa. Artieda bihurtu da erresistentziaren ikur, urte luzez Esako proiektuaren kontra eta lurraren

defentsan agertutako konpromisoagatik. Horren isla dira urtean behin han egiten diren *Esfendamos a Tierra* jardunaldiak eta iragan asteburuan aldarrikapena eta festa uztartu zituen *Mendiaren duintasunaren alde* izeneko ekitaldia. Prestaketa lanetan zebiltzala izan ginen gu Artiedan.

Bloque Independentista de Cuchas (BIC) taldeak antolatu ditu aipatu jardunaldiak azken urteotan, Chunta Aragonesista (CHA) gobernatzen duen Udalaren laguntzarekin. 2007an sortua, ezkerreko indarrak piltzea du helburu BICek, Aragoi “libre, antipatriarkal, sozialista eta iraultzailearen alde” modu bateratuan aritzeko. Dozena erdi kolektibo biltzen ditu: Puyalón de Cuchas (erakunde politikoa), Purna-A Chobenalla Reboluzionaria y Independentista (gazte erakunde), A Clau Roya (talde feminista), A Enrestida (kolektibo antifaxista), SOA-STA sindikatua eta Unibersitat ikasle independentista eta iraultzaileen taldea.

Mugimendu independentista erreferentzialtasuna irabazten ari da apurka-apurka, baina apenas du errepresentaziorik instituzioetan. Puyalón alderdiak Aragoi osoan duen zinegotzi bakarra, Israel Olera, Artiedakoa da. Udala CHAko alkateak eta alderdiko zinegotzi batek osatzen dute. Solana agurtu eta

Herri bizia

Jesus Solana, irria ezpain eta begietan: “80 lagunek pasatzen dugu Artiedan. Abeltzaintza, laborantza eta aroztegia ditugu euskarri, baita Santiago Bidearen parte den ostatua ere. Herrian bizi diren 20-30 urte inguruko hamabost gazteetako batek egiten du bertan lan. Nekazari eta arotzak dira gehienak. Biztanleria aktiboa inguruko herrietan baino handiagoa da hemen. Historikoki lurgintza banaturik egon da gurean, umilenez ere bazuten beren orubea. Izaera propioa ematen du horrek. Borrokak berezi egin gaitu. Hainbeste neke eta ostia txar... baina gauza onak ere eman dizkigu. Gazteek Aturando Yesa kolektiboa sortu dute. Lurraren defentsan badugu erreleboa. Argumentuak zaharrak dira baina lengoaiia berri beharra dago, eta inportantea da gazteek lekukoa hartzea. Kanpora ikastera joan direnek ere lotura estua gordetzen dute herriarekin”.

Orerari hots egin diogu telefonoz, belaunaldi gazteagoen ikuspuntua ezagutzeko. “Zer, herrian ez al duzue neska-mutilik aurkitu?”. Ezetz erantzun diogu, gehienak jaialdiko kartelak jartzera joanak zirela eta besteek hitzaldia eman behar zutela Zaragozan. “Pena da, normalean gazte dezente ibiltzen baikara herrian hara eta hona”. Artiedan arnasten den giroa hizpide, hiri handietan ez bezalako bizitza kalitatea dutela esan digu, eta urtegiak herritarrak batu dituela. “Borrokak hemen geratzera bultzatu gaitu. Duintasunari eutsi nahi diogu. Ni helduagoa naiz, baina 20-25 urtekoak ere gatazkaren erdian jaio dira. Hori edan dute, borroka bidegabe hau arimara heldu zaie. Jende mordoak egin dugu bat, ez soilik Artiedakoek, baita Aragoiko gainerako zonaldeetako eta Euskal Herriko ekintzaileek ere, besteren artean”. Horrek guztiak gizarte mugimendua piztu duela dio. “Duela gutxi Biscarruesen egindako ekitaldi jendetsua da horren lekuko. Mendiaren duintasunaren alde 1999-2000 inguruan sortu eta ondorengo urteetan indarra galdu zuen mugimendua biziberritzen ari da orain”.

Ingurumari horretan Puyalón bezalako alderdi batek zein paper jokatzen duen galdetu diogu. “Puyalónen helburua ez da hainbeste instituzioetara heltzea, gizarte mugimenduetan indarra egitea baizik. Dena den, gure bidea hasi besterik ez da egin”. CHArekin duten harremanari dagokionez, Orerak dio bakoitzaren bideek gutxitan egiten dutela bat, nazio mailan bederen. “Haiek sozialdemokratik dira eta gu sozialista iraultzaileak. Haiek instituzioetan egon nahi dute. Herri mailan harreman oso ona dugu, elkarrekin gabiltza honetan, baina gainerakoan... beti daude batzuen edo besteen esanetara”.

Urte hauetan guztietan hedabideek ezikusiarena egin dutela dio, bizi duten gatazkak Arainfo.org eta Tomalatierra.com bezalako webguneetan eta sare sozialetan oihartzun geroz eta handiagoa duen arren. “Jarraipen zabalagoa dugu Euskal Herrian Aragoi baino”, esan digu Orerak, eta Itoizko Solidarioei buruz begirunez hitz egin du: “Harreman handia dugu haiekin, borroka bera da, erabat legitimoa. Zorte txarra izan zuten. 1996ko ekintza [rotaflexekin kableak moztearena] orain egin izan balute Internet bidez mundu osora zabaldu eta gertaerek beste norabide bat hartuko zuten. Talde ekologista batzuek ekintza hura arbuatu izana ulertzerik ez dago, egindakoa kritikatzeko lotsagarria da. Artiedan, belaunaldi gazteek bereziki, beti babestu izan dugu Solidarioen borroka, desobediencia bidea eredu da guretzat”.

Duintasunari indar guztiarekin eutsiko diotela berretsi digute Solanak eta Orerak. Artiedan bizitzen jarraitu nahi dutela diote, eta euren seme-alabek ere aukera hori izatea gustatuko litzaiekeela, lapurreta ororen gainetik. “Yesa No”, diote balkoi antzetan eskegitako banderolek. “Artieda no rebla!”, paretetan marraztutako graffitiek. Ez dituzte kikilduko. ■

lagunekin euskaraz

interneten ere bai!

gure artean euskaraz

mobiletik euskaraz

Noranahi zoazela. Nonahi zaudela. Zure jendearekin. Zure iritzia adierazi nahi duzunean, zeure erara. Euskara zure bizimoduaren osagaia da. Berezkoa duzu. Zu eta zure lagunen artean, zure giroan, **gozatu euskaraz.**

BFA DFB
Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia